

Uddrag af Thisted Sygehus' historie

Berth Larsen

"Sygesengen før og nu" var titlen på sommerens udstilling på Thisted Museum. Anledningen var, at Thisted Sygehus skulle sende et nedpakket beredskabsygehus fra omkring 1950 til Mekane Hiwet Hospital i Eritrea. Det var derfor nærliggende at tilbageholde enkelte effekter til en udstilling. I forbindelse med udstillingen skrev cheflæge Berth Larsen sygehusets historie til brug på museet. Vi har fået lov til at få beskrivelsen til årbogen i et omarbejdet form.

"- og derfor samle vi hvert navn som steg af folkets jord i dem vor fortid leved', af dem vor fremtid gror".

Sådan skrev forfatteren L. C. Nielsen i 1901 i sangen "Jeg ser de bøgelyse øer". L. C. Nielsen var indlagt på Thisted Sygehus i 1916 med en mindre hjerneblødning. Forfatteren Johs. V. Jensen skrev til ham:

"Bare du nu maa blive helt rask igen og rødhaaret og med Solskin paa som din Sang. Kom dig godt og vær hilset i Thisted".

Thisted Sygehus - eller som det hed dengang - "Thisted Amts Syge- & Epidemihus og Tuberkulosehospital i Thisted" - havde da allerede eksisteret i 60 år.

Forud for bygningen af sygehuset var der de primitive "Sygstouwer". Der har været flere, bl.a. Storegade 21, i grosserer C. P. Clausens gård (tidligere dampfarveri) og i Kiilsgaard ved Storetorv. Størstedelen af patienterne var folk med smitsomme sygdomme, herunder kønssygdomme - bl.a. "den slemme syge", d.v.s. syfilis.

Der har også været hospitaler i Thisted. Allerede i 1752 blev der indrettet et hospital i Thisted Købstad. I fundats af 31.01.1752 oprettedes der af enke Helvig Brockenhuus Selle til Ulstrup i Hundborg sogn et testamente, hvori oprettelsen af et hospital i Thisted i et dertil skænket hus i Søndergade fastlægges.

Ordet "hospital" betyder "gæstfri", og der var da heller ikke tale om noget egentlig sygehus. Hospitalet skulle tjene til bolig for 8 lemmer, der foruden fribolig og ildebrændsel skulle have 2 mark ugentlig. Lemmerne skulle være af Thisted bys mest trængende og forarmede folk.

Ordet "lemmer" møder vi også i kloster-sammenhæng. Det var nødlidende mennesker, der var knyttet til institutionen - enten ved permanent ophold, eller som fik understøttelse herfra. Fra Viborg Gråbrødre Kloster findes fra 1683 en fuldstændig optegnelse over hospitalslemmerne. Der var tale om meget forskellige lidelser, hvad følgende eksempler viser:

- værkbruden og plaget af Flaad i Hovedet (sandsynligvis fra ørerne)
- halt i det ene Laar og idelig plaget af Hovedværk

- forrykt udi Hovedet
- ganske elendig af Kræft
- udlevet, meget skrøbelig og sengeliggende
- Krøbling og gaar paa Knæene
- dum og døv (døvstum)
- en gammel Student der prædiker for de fattige
- rørt, dvs. lammet efter hjerneblødning.

Thisted Kommune købte hospitalejendommen i Søndergade så sent som i 1918, og bygningen blev senere brugt til bl.a. værksted for gasværket.

Brev fra Johs. V. Jensen til forfatterkollegaen L. C. Nielsen, der var indlagt på Thisted Sygehus. Det kgl. Bibliotek.

Det var ellers Vestervig, der fik Thisted Amts første sygehus i 1853. Der var kole raepidemi i Europa, og i 1850 modtog Thisted Amt fra stiftsfysikus, justitsråd Lind, Viborg, en skrivelse. Der blev peget på det ønskelige i, at der under hensyn til kolerafaren blev oprettet et sygehus i nærheden af Agger Kanal. Ad denne vandvej kom mange fremmede søfolk, og en del af dem gjorde ophold i Krik. Distriktslægen i Vestervig fik til opgave at drive sygehuset med 12 senge.

I løbet af året 1853 startede de vanskelige forhandlinger mellem amtsråd og byråd. Forhandlingerne varede i 3-4 år og irriterede efterhånden amtmand Rosenkrantz. Han ville have et resultat, og han købte derfor på egen hånd en grund ved brygger Berthelsens plantage (Caroksminde). Han fik dog senere amtsrådets approbation (billigelse, godkendelse) på de foretagne dispositioner, og Thisted Kommune kunne efter yderligere en kort frist tiltræde forslaget om at deltage med $\frac{1}{3}$ af udgifterne.

Sygehuset kunne godt have ligget et andet sted, idet grosserer Jacobsen (J. P. Jacobsens fader) også havde en egnet grund, men prisen var for høj. Grosserer Jacobsen blev dog senere formand for den første inspektion ved sygehuset. Inspektionen havde derudover følgende sammensætning:

- Kancelliråd, by- og herredsfoged Gad
- bataillonskirurg og distriktslæge Wille moes
- proprietær Knudsen
- fuldmægtig Sørensen, der også fungerede som sekretær og kasserer.

Man kan ikke spore nogen synderlig interesse i befolkningen for sygehusbyggeriet. På den tid var sygehusindlæggelse af patienter noget helt ukendt. Lægernes anseelse var stærkt begrænset, og først senere startede sygekasserne. Den første sygekasse stiftedes i 1860 - det var Haandværkssvendenes Sygekasse i Nykøbing.

Sygekassens virksomhed var ret beskednen. Den læge, Sygekassen havde aftale med, blev lønnet med kr. 150 om året. Der var et udmærket forhold mellem lægen og Sygekassen, og da lægen i 1880 forlod byen, forærede Sygekassen ham en sølvpokal, og lægefamilien blev med faner og musik fulgt til dampskibet.

Baggård til Storegade 21, hvor der var sygestuer, indtil sygehuset blev opført. Bygningerne blev delvist nedrevet i 1958. Sygestuerne fungerede i tilknytning til distriktslægens bolig. Den første sygestue blev oprettet her af Thistedes første distriktslæge, Eberhardt Neve, der begyndte sit virke i 1789. Foto 1946, Lokalthistorisk Arkiv for Thisted Kommune.

Så kom der en ny læge, og ham var man knap så tilfreds med. Han fandt nemlig på, at et mandligt medlem af Sygekassen, der var alvorligt syg, skulle indlægges på sygehuset. Det må have været noget hidtil ukendt for medlemskredsen, for det vakte en sådan opsigt, at der blev indkaldt til ekstraordinær generalforsamling i Sygekassen. Her blev det med megen styrke hævdet, at det ville være en stor byrde og et stort afsavn for familien, hvis manden, i stedet for at være i sit hjem omgivet af hustru og børn, skulle på sygehuset. For at undgå en sygehusindlæggelse besluttede Sygekassen at købe $\frac{1}{3}$ af lægens elektricermaskine, og medlemmet fik lov at låne et badekar hos én af byens grovsmede. Hvordan det ellers gik med den syge mand, vides desværre ikke.

Etatsråd Andersen, der i 1905 stiftede et sygehjælpslegat for Thisted Amt, skriver ligeledes i sit gavebrev, at han fra sin barndom mindes den rædsel, befolkningen nærede for indvendige, organiske sygdomme. Der var næsten ingen hjælp for sådanne patienter, og som regel måtte de hengive sig i håbet om den lindring, som døden ville bringe dem.

De fleste patienter søgte egnens kloge mænd og koner. Den mest navnkundige er selvfølgelig Stine Kusk. Dynastiet Kusk drev i næsten 200 år, med stor succes, kirurgvirksomhed i Vang og Nors. En mindre kendt var dr. Wachter på Nytorv - oprindelig feltskærer, som foruden sit værtshushold fuskede lidt med "Margendraaber".

Der var dog også læger på den tid, som blev berømte. Den navnkundige Peter Heiberg praktiserede i Thisted 1869-1879. Han deltog i krigen i 1864, hvor han fik en praktisk, kirurgisk erfaring. Tog lægeeksamen nogle år senere og blev landskendt for sin gynækologiske operative

virksomhed. Han udførte allerede i 1869 det første, heldigt gennemførte kejsersnit, hvor også moderen overlevede.

Sådan så gangpigerne ud midt i 1930'erne, når de tømte spybakker på TB-afdelingen. Til højre er det Karen Poulsen, gift Hansen. Hun blev senere uddannet sygeplejerske.

I Thisted-perioden udførte han 17 operationer i bughulen, specielt blæreformede svulstdannelser, udgået fra æggestokken. Disse operationer blev udført på køkkenbordene i hjemmene, og han havde for datiden en meget høj overlevelsesprocent. Senere udførte han også banebrydende operationer på lårbensamputationsområdet, og han var ligeledes den første herhjemme, der gennemførte en hjernesvulstoperation.

Heiberg var desuden den første, der påviste sammenhængen mellem en kløende hudlidelse og en midelarve, senere kendt som augustmidten. Heiberg blev senere overlæge på Viborg Sygehus.

Sygehusreglement

Den 15.03.1858 afholdt inspektionen på Thisted Sygehus sit første møde. Efter at formanden var valgt, vedtog man at kopiere Vestervig Sygehus' reglement.

Det første egentlige praktiske problem var levering af brændsel i form af fyr- og parrotkul, brænde samt skudtør og olie. Det må have været en kold vinter det år.

Man besluttede at indkøbe:

- 6 skjorter
- 6 særke
- 6 uldne nattrøjer
- 6 par uldne benklæder
- 6 par strømper til mandfolk
- 6 par strømper til fruentimmer
- 6 par tøfler.

Man forventede altså ikke det store rykind. I reglementet beskrives sygehuset, som bestod af et 2-etagers forhus, hvis øverste etage blev indrettet til sygeværrelser med senge, og hvis nederste etage skulle anvendes til badelokale, lejlighed for "Oeconomen" med køkken, spisekammer m.v.

Sidehus "østen" skulle anvendes til sygeværrelser og badelokale samt et værelse for vågekongen - sidehus "Vesten" skulle indrettes til ligstue, 2 lokaler for afsindiges midlertidige bevogtning, vaskehus, stald til 2 køer samt plads til fourage- og rullestue. På gårdspladsen var der 2 latriner og et hønsehus, og sønden for hovedbygningen en haveplads; norden for et jordlod, omtrent 6 tdr. sædelands størrelse.

Det var distriktslægen, som var sygehusets læge; dog kunne også andre læger indlægge og behandle deres patienter på sygehuset, når amtet gav tilladelse hertil.

Patienterne havde det ikke let. Der kunne kræves betaling forud, og man underkastede sig udpantningstvang, såfremt man ikke kunne betale. I forskrifterne står, at man

skulle opføre sig anstændigt i sygehuset, tage sin medicin ordentligt, følge lægens forskrifter i det hele taget og "ej forårsage Støj eller Uorden". Man må "ej forlade sit Værelse uden Tilladelse og ej modtage Besøg uden efter skriftlig Tilladelse fra Lægen". Man måtte ikke medbringe sine egne sengeklæder; dog kunne mødre, som indlægges med "Pattebørn" medtage vugge med vuggeklæder.

Thisted's første sygehus med det senere tilkomne epidemisugehus i baggrunden.

Prisen for indlæggelsen var 4 Sk. rigsmønt daglig for værelse med seng, 4 Sk. for ordinær pleje og tilsyn; dertil kom kostpenge til "Oeconomen", særskilt takst for vask og tillæg for bandager mv. Men så fik de forskellige køn også ret til særskilte stuer. Sindssvage måtte kun optages i afventen på optagelse på "Helbredsanstalten" ved Aarhus og kun, hvis der var håb om bedring og max. 3 måneder, "efter hvilken Tid De ville være at udskrive, såfremt De endnu måtte anses for incurable".

Ellers var hensigten med sygehuset at skaffe de syge i distriktet et sundt og godt lokale i nærheden af lægen, hvor behandlingen kunne kontrolleres, og "hvor syge Tjenestetyende kunne erholde Kur og Pleje, når Husbond dertil savnede Plads og Lejlighed".

Side fra sygehusets ældst bevarede journal, der blev brugt på epidemihospitalet. Landsarkivet i Vibore.

Sygehuslægen anordnede og besørgede alt fra at vise de syge plads, tilse dem dagligt, forordne kost og pleje samt medikamenter, påse at "Oeconomen" opfyldte sin forpligtelse og til at udføre fuldstændige journaler.

Distriktslægens honorar var fastlagt ved lov; betalingen var 4 Rd., imod at lægen havde pligt, uden videre honorar, til påny at tage patienten under behandling, såfremt denne inden 2 år fra den tid, han er udskrevet, atter måtte komme under kur for samme sygdom.

Selve sygeplejen var "Oeconomens" opgave. "Oeconomen" skulle besørgere renlighed og forestå

bespisningen. Han skulle være gift, og hustruen skulle sammen med ham besørgere opvartning og tilsyn med patienterne. Man tog sine forbehold omkring "Oeconomen". Hvis han ikke fulgte reglerne, kunne han underkastes "Mulct" (bøde) til sygehusets kasse - 5 Rd. første gang, 10 Rd. anden gang og tredje gang "Bestillingens Fortabelse" med ½ års varsel.

Patienterne kunne få ekstra forplejning som vin, citroner, godt øl, etc., leveret af "Oeconomen" til dagens pris, dog ikke uden lægens tilladelse.

Til hjælp for "Oeconomen" og hans hustru kunne han ansætte et eller flere pålidelige fruentimmere, og til vågeforretningerne såkaldte "vågekoner". Lønnen til disse afholdtes dog af patienterne.

Der blev pålagt "Oeconomen" størst mulig renlighed, rent linned bør gives hver patient hver 8. dag, rene lagner og overtræk hver 14. dag. Lyset på sygestuerne skulle slukkes kl. 22.00, og patienterne måtte ikke fyre for stærkt i kakkellovne.

Som løn for alle disse opgaver fik han og hans hustru fri bopæl, fri afbenyttelse af sygehusets have, hvorpå han kunne holde 2 køer, frihed for alle kongelige skatter og afgifter ved beboelseslejlighed og jord samt betaling for hver patient; for fuldkost, mellemkost og sultekost fik han 32 Sk. daglig, for streng diæt 24 Sk. daglig. For vask, indbefattet betaling for lapperi og stopning, 1 Rd. 4 Sk. pr. snes.

Streng diæt bestod af morgenmad: $\frac{3}{4}$ pot tynd havresuppe eller afsiet bygsuppe med surt og sødt i til at drikke, middagsmad: $\frac{3}{4}$ pot bedre havresuppe med surt og sødt i og 8 lod franskbrød, skåret i skiver, og eftermiddagsmad: $\frac{3}{4}$ pot tynd havresuppe ligesom om morgenen.

I fuldkost indgik rugbrød, smør og mælk, kødsuppe, oksekød, risengryn, eddike, melpandekager og øl. Første år blev der i de 32 sengesteder behandlet 47 patienter, og sygehuset blev således bedre benyttet end Vestervig Sygehus.

Sygehusets offentlige badeanstalt med indrettet dampbad, med offentlig afbenyttelse hver onsdag og søndag formiddag kl. 08.00-12.00, har dog næppe været meget benyttet, i hvert fald ikke af den mindre bemidlede del af befolkningen, idet et bad kostede den anseelige sum af 1 Rd.

Der er nu ikke mere tilbage af det første sygehus, som lå dér, hvor det nuværende sygehus ligger.

Udviklingen de sidste 100 år

I forrige århundrede betød afstandene ikke så lidt. Det kunne være en vanskelig sag at transportere en alvorligt syg eller tilskadekommet patient i en stiv hestevogn flere mil, og derfor havde de mange mindre sygehuse, som blev bygget op til århundredskiftet, deres berettigelse. Nykøbing Sygehus blev taget i brug i sommeren 1871. Herefter fulgte sygehusene i Hvidbjerg og Koldby 1892 og Fjerritslev i 1894.

Efter århundredskiftet vendte billedet dog. Der blev gjort et forsøg på at få bygget et sygehus i Hurup, men dette mislykkedes. Amtet henviste til, at 3 sygehuse i Sydthy måtte være tilstrækkeligt. Et eventuelt sygehus i Hurup ville komme til at ligge kun få km fra Vestervig.

Efter vedtagelsen af epidemiloven i 1891 vedtog amtet, i enighed med Thisted Byråd, at opføre en epidemibygning bag Thisted Sygehus. Epidemibygningen stod færdig i 1894 og blev i ca. 50 år benyttet af patienter med tyfus, skarlagensfeber, difteri og andre smitsomme sygdomme.

I 1908 tog man fat på at opføre et tuberkulosesanatorium i tilslutning til sygehuset. Under 2. verdenskrig inddrog tyskerne sanatoriet til lazaret, og da de rykkede ud igen, blev både tuberkulosesanatoriet og

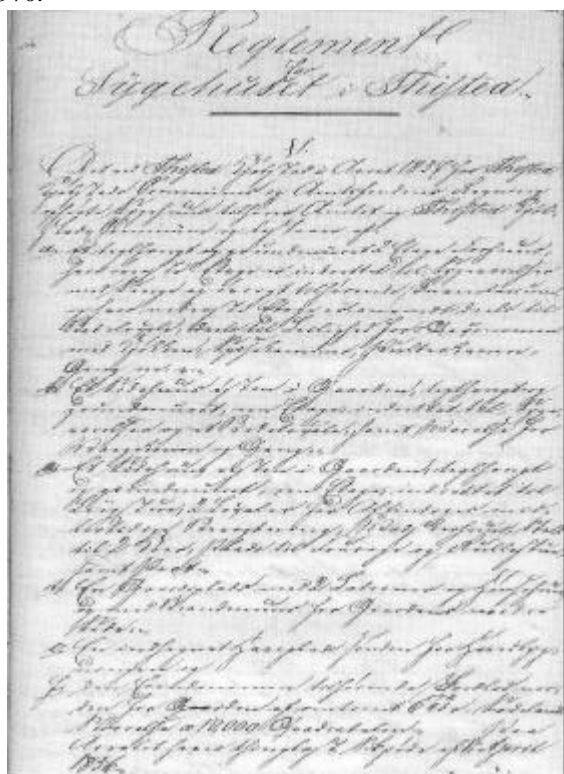
epidemibygningen nedlagt. Tuberkulosepatienterne skulle nu til Krabbesholm Sanatorium i Skive. Epidemibygningen blev senere indrettet til medicinsk afdeling og senere igen til fysio- og ergoterapi. Tuberkulosesanatoriet blev i første omgang indrettet til øre-næse-hals klinik og tuberkulosestation og senere til sygehusadministration.

Thisted Sygehus efter ombygningens første etape i 1923.

Det var først i 1916, at amtet ansatte den første egentlige sygehusoverlæge, dr. Gert Espersen, som først og fremmest var kirurg, men som alene ledede hele sygehuset frem til 1948.

I 1948 oprettedes en selvstændig medicinsk afdeling med ansættelse af den første medicinske overlæge, dr. med. Holger Nielsen, som fungerede frem til sin afsked i 1970.

Reglement for sygehuset i Thisted, indført i den første forhandlingsprotokol, som endnu bevares på sygehuset. Oversættelse ved Knud Mortensen på næste side.

Den nuværende hovedfløj, sydfløjen, blev færdiggjort i 2 omgange i årene 1916-18. Det amt sråd, som bevilgede pengene til den vestlige del af sydfløjen ud mod Højtoftevej, blev "udrenset" ved amtsrådsvalget i 1922. Det var først efter, at Centralforeningen af Sygekasser i Thisted Amt krævede at få sygehusbyggeriet tilendebragt,

idet der henvistes til de dårlige pladsforhold og elendige køkkenforhold, at den østlige del af sydfløjen blev bygget.

I 1962 blev den nuværende vestfløj, indeholdende de kirurgiske sengeafsnit, røntgenafdeling, skadestue og operationsafdeling, bygget, og i 1972 blev østfløjen med medicinsk sengeafsnit, psykiatrisk afdeling og centrallaboratorium samt personalekantine, færdigbygget.

I 1953 indrettedes en selvstændig røntgenafdeling, og i 1951 blev den første anæstesioverlæge ansat. I 1970 blev det gamle Thisted Amt en del af Viborg Amt. Samme år blev den første psykiatriske overlæge ansat. Gynækologisk/obstetrisk specialafdeling blev oprettet i 1976.

Den sidste modernisering af Thisted Sygehus med bl.a. indretning af et nyt observationsafsnit og ny fødeafdeling kostede ca. 28 mill. kr. Opførelsen i 1850-erne kostede 23.000 kr.

Historien omkring Thisted Sygehus er langt fra slut. Men efter 135 år er sygehuset stadig moderne og tidssvarende. Udviklingen går dog meget stærkt; både den faglige og den økonomiske virkelighed vil betyde forandringer i de kommende år.

Reglement

for

Thisted Sygehus

Det ved Thisted Kjøbstad i Aaret 1857 for Thisted Kjøbstads Communes og Amtsfondens Regning opførte Sygehuus tilhører Amtet og Thisted Kjøbstads Commune og bestaar af:

- a. Et teglhængt og grundmuret 2 Etager Forhuus, hvis øverste Etage er indrettet til Sygeværrelser med Senge og iøvrigt tilhørende Inventarium, og hvis nederste Etage er anvendt deels til Badelocale, deels til Leilighed for Oeconomen med Kjøkken, Spisekammer, Pultekamre, Gang m.v.
- b. Et Sidehuus Østen i Gaarden, teglhængt og grundmuret, een Etage, indrettet til Sygeværrelser og et Badelocale, samt Værelse for Vaagekonen og Gang.
- c. Et sidehuus Vesten i Gaarden, teglhængt og grundmuret, een Etage, indrettet til Liigstue, 2 Localer for Afsindiges midlertidige Bevogtning, Vadskerhuus, Stald til 2 Køer, Plads til Fourage og Rullestue, samt Port.
- d. En Gaardsplads med 2 Latriner og Hønsehuus og med Brandmuur for Gaardens nordre Side.
- e. En indhegnet Haveplads sønden for Hovedbygningen og
- f. den Eiendommen tilhørende Jordlod norden for Gaarden af omtrent 6 Tdr. Sædelands Størrelse á 10.000 Quadratalen. Paa Arealet haves thinglæst Skjøde af 1. April 1856.

Kildeangivelse:

Forhandlingsprotokol for inspektionen ved Thisted Sygehus af 15.03.1858. Afskrift ved Knud Mortensen. Udtog af Thisted amtsråds forhandlingsprotokol fra 1858

Johs. V. Jensens brev til L. C. Nielsen af 29.02.1916.
Thisted Amtsavis af 17.12.1936 – ”Da man byggede de
første amtssygehuse i Thisted Amt”.
Thisted Amts Tidende af 17.04.1965 – ”Fra
sygehusbyggeriets barndom”.
Personalevejledning Thisted Sygehus 1972.

Udtog af Thisted Amts forhandlingsprotokol af 1858.
Holger Nielsen og Henning Skov: ”Peter Wilken
Heiberg”, Sparekassen Thy 1978.
”Kloster, hospital, stiftelse” - P. G. Ørberg, Stiftelsen
Viborg Gråbrødre Kloster, 29.10.91.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred 1993, side 91-
100).